

Volwassen kinderen die hun ouders financieel steunen

Resultaten van een inventariserend onderzoek



1. *Inleiding*

Dit artikel is het resultaat van een kleinschalig inventariserend onderzoek naar volwassen kinderen, die hun ouders financieel ondersteunen.

In dit artikel komen de volgende onderwerpen aan bod:

1. *Inleiding*
2. *Aard en omvang van de ondersteuning*
3. *Praktische belemmeringen*
4. *Beleving en emoties*
5. *Familieverhoudingen*
6. *Motivatie, cultuur, geloof*
7. *Openheid en schaamte*
8. *Conclusies en aanbevelingen*
9. *Bijlage: vragenlijst*

1.1 **Dominant narratief over geld, schenken en pensioen**

Het westers dominant ideaal is dat je financieel onafhankelijk bent, je eigen broek kunt ophouden, als je volwassen bent. Een lang gangbaar narratief was, dat je gaat werken of studeren, een baan krijgt, al dan niet een tijdje minder werkt als je zorgtaken hebt of werk en gezin combineert, dan weer aan de slag gaat, lineaire loopbaanstappen maakt en met een rustig gevoel met pensioen gaat dat je bij je werkgever hebt opgebouwd en met een Zwitserleven-gevoel of in ieder geval redelijk financieel op orde oud wordt en misschien zelfs een leuke erfenis voor je kinderen kunt achterlaten.



In het westers samenleven is financiële afhankelijkheid niet iets wat we als plezierig ervaren. We anonimiseren de relatie graag; liever willen we dat een lijfrentepolis, pensioenfonds, verzekering, bank onze zekerheid regelt, dan dat onze naasten dat doen. 'Dat geeft maar gedoe die afhankelijkheid' vinden veel mensen. Als er wordt geschonken, en wat daarover trots wordt verteld, gaat dat meestal van ouder of grootouder op kinderen of kleinkinderen. Studiefinanciering, rijlessen, de eerste auto, een dure vakantie, bekostiging van de aankoop van een huis of verbouwing, al dan niet met een jubelton is wat 'we' leuk vinden om te kunnen doen. Iets langer terug in de tijd spaarden opa's en oma's met een Zilvervlootrekening voor de kleinkinderen.

1.2 **De realiteit in het hier en nu**

Onze huidige samenleving is niet meer zo uniform qua cultuur en narratief. De afgelopen tien jaar is er veel veranderd in zorg en ouderenzorg. Ouderen wonen lang thuis en het bejaardenhuis van weleer is niet meer. Daarbij zijn er veel zogenaamde 'scheefwoners'; ouderen die alleen of met z'n tweeën in een groot gezinshuis wonen. Pas als er echt een grote zorgbehoefte is, gaan ouderen naar een verzorgings- of verpleeghuis. Thuiszorg die het zelfstandig wonen mogelijk moet maken is schaars en vraagt eigenlijk om behoorlijk aanvullende inzet van kinderen en andere mantelzorgers.



Ook financieel is het oude narratief, zoals hierboven omschreven, niet meer voor iedereen de realiteit. Er zijn meer mensen met gebroken pensioenlijnen door wisselende werkgevers. Er zijn meer Zzp'ers en mensen met een eigen bedrijf die geen goede pensioenvoorziening hebben opgebouwd. Er zijn ouderen die een huis hebben gekocht met een zogenaamde woekerpolis en daardoor niet het vastgoedpotje hebben gespaard waarop ze hadden

gehoopt. Er zijn mensen die hebben geleend vanuit eigen bedrijf, een regeling die zo'n 20 jaar geleden werd geadviseerd door financiële planners, maar tot jaren belastingschuld kan lijden. Er zijn veel scheidingen geweest, altijd een flinke aanslag op de portemonnee van beide ex-partners. Sociale woningbouw is moeilijk te vinden, waardoor mensen soms in een te duur huis wonen, zeker als een partner overlijdt. En last but not least is de generatie van nu 40-55'ers vaak vermogender dan hun ouders door meer academische scholing en nieuwe beroepen.

Recent zien we snelle armoedeval van ouderen door inflatie en hoge energieprijzen. Steeds meer mensen redden het gewoon niet meer en daardoor voelen meer kinderen zich geroepen in te springen.

Voor Nederlanders met ouders met een migratieachtergrond geldt vaak een grote inkomensvoortgang van kinderen ten opzichte van hun ouders. Het westers narratief is niet meer het enige, ook niet in Nederland. Groepen migranten en hun kinderen denken anders over zorg en afhankelijkheid en prefereren juist vaker ondersteuning binnen verwantschapsverband dan anoniem.

1.3 Het onderzoek

Vanuit antropologische nieuwsgierigheid en persoonlijke betrokkenheid wilde ik weten of er net als ik, volwassenen zijn die hun ouders financieel steunen. Ik merk namelijk in mijn omgeving dat het nogal een taboeonderwerp is. Schaamte, bescherming van eer en schaamte van de ouders en de angst om te onvoorzichtig over het lijntje te lopen met betrekking van wat belastingtechnisch mag in Nederland, zijn daar oorzaken van. Ik keek ervan op, dat toen ik dit onderzoek uitzette, er allemaal mensen, ook in mijn directe omgeving, met hetzelfde bezig zijn en ook worstelingen hebben maar dat we dat niet met elkaar bespreken. Er waren veel grappige 'jee, doe jij dat ook' momenten de afgelopen maanden in mijn netwerk.



Daarom besloot ik ervaringen op te halen en te bundelen. Dit onderzoek is gebaseerd op de antropologische onderzoekstraditie van emic (insiders) verhalen ophalen en categoriseren. Ik wilde 'het veld laten spreken'. Dit is geen kwantitatief onderzoek met grote data-analyse. Ik kan dan ook niks zeggen over omvang van kinderen die hun ouders financieel steunen of iets zeggen over percentages van beleving daarbij. Het

zou interessant zijn om daar vervolgonderzoek naar te doen, vanuit antropologie en psychologisch perspectief. Impact op welbevinden en mentale gezondheid van ouders en kinderen bijvoorbeeld. Dit onderzoek is kleinschalig en beperkt van opzet. Via mijn netwerk en social media heb ik kinderen die hun ouders financieel steunen opgeroepen ervaringsverhalen te delen aan de hand van zes thema's:

- *aard en omvang van de ondersteuning*
- *praktische belemmeringen*
- *beleving en emoties*
- *familieverhoudingen*
- *motivatie, cultuur, geloof*
- *openheid en schaamte*

De zes thema's zette ik uit op social media en in mijn netwerk, door middel van een topiclijst met twaalf open vragen, die veel ruimte voor aanvulling boden. Ik ben overstelpt met reacties en verhalen. Het raakte mij dat die stevast begonnen met de oproep om vooral anoniem te kunnen blijven en prudent met gegevens om te gaan en nergens een naam te vermelden; de angst iets verkeerd te doen en de schaamte zijn onmiskenbaar groot. Dat sterkte me in de overtuiging van het belang om dit onderwerp te agenderen en te onderzoeken. Met enkele respondenten heb ik een aanvullend diepte-interview gevoerd. Ook hebben enkele ouders hun verhaal gedeeld hoe het was om geld te ontvangen van hun kinderen.

Per thema heb ik de resultaten geclusterd. Ik koppel hier de grote lijn als resultaten terug. Daarbij zal ik, zoals antropologen dat doen, microstory's toevoegen om de ervaringsverhalen meer tot de verbeelding te laten spreken. De verhalen maak ik, juist vanwege de gevoeligheid van het thema, onherkenbaar en los van naam en demografische gegevens. Elk thema zal ik verrijken en duiden met een korte theoretische onderbouwing vanuit de antropologie. De volgende antropologische thema's passeren daarbij de revue: reciprociteit, verwantschap, wees jezelf en pas je aan, broederschap, gender, culturele ordening, religiositeit, schaamte en taboe. Aan het einde van dit onderzoek zal ik een advies geven op basis van de resultaten.

Het doel van dit onderzoek is om, naast het bevredigen van mijn eigen nieuwsgierigheid, het onderwerp meer uit de taboesfeer te halen. Ik hoop dat het lezers aanzet om de emotionele last niet alleen te dragen, maar vragen en worsteling te delen met de omgeving. Ik wens dat er meer verstandige gesprekken worden gevoerd in families tussen ouders en kinderen en tussen broers en zussen met af en toe de vraag:



hoe is het nu voor jou om te steunen of om steun te ontvangen? Last but not least is mijn droom dat dit onderzoek, eventueel opgeschaald en voorzien van kwantitatieve data, politici en beleidsmakers bewust zal maken van de muren en hobbels die zij opwerpen voor kinderen die hun ouders willen steunen. Er is niet veel mogelijk in belastings- en schenkingsrecht en dat frustrereert, zeker in een tijd van toenemende armoede en energiearmoede en een overheid die het ook niet bolwerkt. Veel kinderen houden hun ouders uit de armoedeval, uit de uitkering, uit de schuldhulpverlening, weg van de voedselbank of zelfs uit

de daklozenopvang. Het zou fijn zijn als ze daar meer in gesteund en minder voor gestraft worden.

2. Aard en omvang van de ondersteuning



Volwassen kinderen die hun ouders ondersteunen. De meeste respondenten doen dat al jarenlang en verwachten ook dat dat tot aan het overlijden van de ouders zo zal blijven. Financiële steun aan ouders is slechts zelden iets van korte duur. Kinderen realiseren zich dat ook goed en nemen de consequenties op in hun eigen financiële planning.

'Ik doe het nu sinds een half jaar en verwacht dat het nog heel wat jaren nodig is'.

De aanleiding om ermee te beginnen is vaak een verandering in woonsituatie; jongvolwassenen die gingen werken en nog bij hun ouders inwoonden, waardoor die op een uitkering werden gekort. Een partner die is overleden. Soms zijn kinderen zich langzaam bewust geworden van het feit dat hun ouders maandelijks tekortkomen, schulden maken of financieel krap bij kas zitten en is er een 'bijspringmoment' geweest.

'Voor ons is het eigenlijk heel normaal om ook wat terug te doen zodra het kon. Toen mijn zus en ik gingen werken en nog thuis woonden werden mijn ouders direct gekort op hun inkomen. Wat betekende dat wij dat inkomen weer aanvulden met onze salarissen. Dat was prima maar voelde ook dubbel; had ze juist liever wat extra gegeven met behoud van hun eigen inkomen.'

'Op een dag vertelde mijn vader ons dat zijn geld op was. We dachten dat hij nog wel wat potjes had, omdat hij een groot huis had verkocht en jarenlang goed kon leven van de inkomsten uit zijn onderneming. Toen we om tafel gingen zitten om alles uit te zoeken, bleek dat hij vanaf volgende maande de huur niet meer zou kunnen betalen en dat zijn uitgaven twee keer zo hoog zijn als de inkomsten en alle reservepotjes op waren. Mijn vader, die ik kende van dure vakanties en een goed leven, dreigde op straat te komen staan op zijn 82ste. Toen heb ik een huis voor mijn vader gekocht waarin hij nu woont. Ook hebben we met hem aan budgettering gedaan, maar nog steeds zijn er momenten dat we moeten bijspringen bij een kapot apparaat of grote rekening.'

'Al 27 jaar. Sinds mijn 16e draag ik financieel mijn steentje bij'.

'Het is recent. Ze willen hun huis zo aanpassen dat ze er kunnen blijven wonen en dat vraagt om duurzame aanpassingen. Die zijn relatief kostbaar en via de bank is de rente heel hoog. Ik leen ze geld. De economische achteruitgang speelt hier zeker in mee. Hun energierekening is verviervoudigd.'

De hoogte van het bedrag van de financiële ondersteuning verschilt erg. Van een krantenabonnement en vakantie, tot duizenden euro's' per maand of de aanschaf van een huis.

'Van de een op andere dag, was ik hoofdverantwoordelijk voor het betalen van de huur van ons appartement. Maandelijks een bedrag van € 2.000,- naast mijn eigen vaste lasten zoals zorgverzekering, mobiele telefoon, sportabonnement.'

Veel respondenten die hun ouders financieel ondersteunen, kunnen zich dit goed permitteren. Anderen merken het wel in hun portemonnee, maar vinden het normaal bijvoorbeeld vanaf het moment dat ze als jongvolwassene zijn gaan werken. Een enkeling heeft het zelf wel echt financieel zwaarder door de financiële steun aan ouders en maakt zich zorgen of hij of zij het altijd kan blijven doen, bijvoorbeeld nu de energierekening hoger wordt.

'Sinds een jaar heb ik de beslissing genomen om écht voor mezelf te kiezen en het financieel zorgdragen van mijn ouders los te laten, voornamelijk omdat het mij belemmerde in mijn leven en toekomst.'

Vrijwel alle respondenten springen bij als er een auto of wasmachine gerepareerd moet worden, veel kinderen betalen zorgkosten voor hun ouders en sommige respondenten kopen regelmatig boodschappen voor hun ouders of nemen ze mee uit winkelen om nieuwe kleren te kopen.

'De verwarmingsketel viel vaak uit en soms zat zij dagen in de kou omdat zij een nieuwe ketel een te grote uitgave vond. Ik heb voor haar een nieuwe ketel gekocht.'

Wat de antropologie hierover zegt:



Reciprociteit

Antropologen werken graag met het begrip reciprociteit. Wederkerigheid. Dat gaat over de vraag of de balans van geven en ontvangen tussen mensen op orde is. Reciprociteit is niet hetzelfde als absolute gelijkheid. Het wordt omgeven door culturele gewoontes en bewustzijn van positie en 'ranking' van mensen ten opzichte van elkaar. Zo hebben in de westerse cultuur ouders vaak een hogere ranking ten opzichte van hun kinderen. Die positie gaat gepaard met zorgen voor, ook in financieel opzicht. Wanneer kinderen volwassen worden, verkleint de rankingsafstand tussen ouder en kind. Als kinderen voor hun ouders gaan zorgen, in de vorm van mantelzorg of financieel, dan kan de ranking omdraaien. Sommige ouders en kinderen vinden dat een mooi gegeven; 'ze hebben altijd voor mij gezorgd en nu doe ik dat voor hen'. Anderen vinden de rolomdraaiing lastig en ouders ervaren door het rankingsverlies soms schaamte. In niet-westerse culturen en bij Nederlanders met een migratieachtergrond is er meer culturele acceptatie van de omdraaiing van rank als kinderen volwassen en financieel zelfstandig worden. Sommige ouders in dit onderzoek wilden graag iets terug doen voor de financiële steun: klusjes in huis, koken, op de kinderen passen. Om zo de reciprociteit in balans te houden.

3. Praktische belemmeringen



Wat mij het meeste raakte in de verhalen, was de frustratie, ongeloof en het creatief omgaan met praktische belemmeringen en wettelijke regelgeving. Dat maakte dat respondenten erg vaak vroegen naar hun anonimiteit in het onderzoek voordat ze hun verhaal wilden delen. Ze vroegen mij of ik echt kon garanderen dat hun naam en die van de ouders nergens vermeld zou worden in de resultaten.

'Wil je alsjeblieft nergens mijn naam vermelden. Ik vind het vreselijk dat ik dat moet vragen, maar anders komen wij echt in de problemen'.

'Mijn steun was een beetje lastig, omdat mijn moeder extra steun moest melden bij haar uitkering. Terwijl ze geen extra inkomsten kreeg van mij, maar support voor een dagje uit of een grote uitgave'.

'In het verleden werden mijn ouders wel eens gekort op hun uitkering als we geld aan ze overmaakten'.

'Het praktische, venijnige obstakel is de Belastingdienst. Oneerlijk dat mijn moeder haar hele leven in de thuiszorg heeft gewerkt maar haar pensioen niet voldoende is om rond te komen, maar nergens recht op heeft qua uitkering en dat aanvullen door ons dan weer niet mag.'

Veel kinderen zouden het liefste een vast bedrag per maand willen overmaken. Het wettelijk vrijgestelde bedrag van schenkingsbelasting van

kinderen aan hun ouders lag in 2023 op € 2.148,- per jaar. Schenk je meer, dan betalen de ouders daar 30% - 40% belasting over. In het geval van een uitkering, zijn de regels strakker. De meeste respondenten in dit onderzoek geven grotere bedragen aan hun ouders, structureel of incidenteel. Daarvoor is creativiteit nodig, om te voorkomen dat een uitkering wegvalt of er een groot bedrag moet worden betaald aan schenkingsbelasting. Dikwijls geven kinderen geld contant, in de vorm van eten of goederen, vakanties, of via een bankrekening voor de boodschappen op hun eigen naam.

'Afhankelijk van hoe ik er zelf financieel voor sta. Ik draag extra bij als mijn ouders financiële tegenvallers hebben. Ook heb ik recent een auto voor ze gekocht in Marokko zodat mijn vader daar niet heen hoeft te rijden. Nu heeft hij daar een auto en kan hij naar Marokko vliegen.'

'Wij hebben het met een lening op de erfenis geregeld. Gelukkig zit er expertise in de familie. We hebben het getoetst bij de accountant en die bevestigt de gekozen route'.

'Officieel mag het dus niet in verband met de uitkering. Best een gedoe, ik moet dus altijd pinnen en het geld contant geven. Maar we hebben er nooit problemen mee gehad'.

'Een keer per week stop ik de koelkast van mijn moeder vol. We doen dan samen boodschappen'.

'Ik heb gewoon een extra bankrekening op mijn naam waar ik geld op stort en mijn moeder gebruikt dat pasje'.

'Ik betaal met liefde mijn belastingen maar ik heb er wel moeite mee dat ik over het geld waarover ik al ruim belasting heb betaald (eigen zaak), nog weer eens belasting zou moeten betalen als ik dat aan mijn ouders wil geven die het hard nodig hebben. Dat doe ik dus ook niet en gaat het 'zwart' helaas. Daarmee komt het in een context wat je niet wil (je doet iets wat klaarblijkelijk niet mag) en dat vergroot in mijn ogen het taboe'.

Sommige regelgeving is wettelijk onduidelijk en jurisprudentie tegenstrijdig, zeker als er uitkeringen in het spel zijn of als je als kind een grotere vorm van schenking in de vorm van een huis wilt regelen voor je ouders.

'Er is veels teveel gedoe. En we hebben te maken gehad met veel conflicterende regelingen. Mijn moeder had een WAO-uitkering, maar ging werken om weer maatschappelijk bij te dragen. Door het mislopen van toeslagen ging ze er maandelijks € 375,- op achteruit. Dat heb ik met hulp opgevangen.'

'Mijn vader werd uit zijn huis gezet omdat hij de huur niet meer kon betalen. Wij hebben het financieel goed en ik wilde een appartement voor hem kopen, waarin hij dan gratis zou kunnen wonen. Ik ben bij drie accountants geweest en heb contact gehad met de belastinginspecteur, maar niemand durfde mij uitsluitel te geven over de vraag of het mag wat ik wilde. Met kinderen die je in een huis laat wonen is de jurisprudentie al onduidelijk, maar bij hulp aan ouders helemaal. Ik vind dat heel naar. Ik bespaar de gemeenschap een uitkering, noodwoning en daklozenopvang. Waarom zou ik daar stiekem over moeten doen? Ik houd mij graag aan regels, maar ik kreeg geen eenduidig antwoord. Tot nu toe gaat het goed, maar elk jaar ben ik toch bang voor gedoe met de belasting.'

'Het is heel vervelend dat je moet kunnen aantonen dat je bij de Belastingdienst de persoon bent die de kosten ook daadwerkelijk betaalt. Dus stel je betaalt een zorgkosten factuur voor je ouders dan kan je dit niet indienen als extra zorgkosten, want de Belastingdienst hanteert het credo als je de factuur die op je naam staat niet zelf betaalt, heb je de last ook niet gedragen. Ondertussen kun je als factuur betaler ook niet de zorgkosten opnemen in je eigen aangifte en daarmee voelt het als weggegooid geld.'

Wat de antropologie hierover zegt:



Verwantschap

Antropologen brengen bij complexe situaties altijd als eerste het verwantschapssysteem in kaart. Hoe lopen de familiale lijnen en welke verplichtingen en privileges bestaan er tussen verwanten in een bepaalde cultuur? In Nederland vinden we dat ouders zorgzaamheid moeten tonen naar hun minderjarige kinderen. Dat is zelfs bij wet geregeld. De grens tussen kindertijd en volwassenheid is duidelijk en bepaald. In Nederland ben je volwassen als je 18 jaar bent. Tot 21 jaar geldt een zorgplicht van ouders voor hun kinderen en moet je zorgen dat ze in een huis kunnen wonen. Je bent verantwoordelijk voor de schulden van je kinderen tot 12 jaar en in sommige gevallen tot 18 jaar. Cultureel gezien markeren we de leeftijd van 12, 18 en 21 jaar. Vaak wordt de verjaardag dan extra uitbundig gevierd en er zijn afscheidsrituelen op scholen, zoals een groep 8 musical. Als samenleving 'snappen' we heel goed wat volwassenheid betekent. Ouders helpen elkaar om 'los te laten' en tegen elkaar te zeggen 'maar dat moet je kind nu ook een beetje zelf doen'. Wel zorgen ouders vaak nog lang voor studerende of startende kinderen, soms tot op veel hogere leeftijd. Veel ouders vinden het een fijn idee als ze bij overlijden een erfenis kunnen achterlaten voor

hun kinderen in de vorm van geld, een huis of spullen. Er is geen wettelijke zorgplicht van kinderen naar hun ouders toe in Nederland. Ook niet als die hulpbehoevend zijn fysiek of financieel. Wel is er een sociaal maatschappelijk gevoel dat het goed en fijn is om voor je ouders te zorgen als kind. Maar de mate waarin je dat doet, hoe lang, vanaf welke leeftijd is vaag. In Duitsland en een aantal Zuid-Europese landen is wel een zorgplicht van kinderen voor hun oudere ouders. Vanuit de Nederlandse overheid wordt er steeds vaker een beroep gedaan op mantelzorgers. Zowel in praktische zin, omdat de thuiszorg onvoldoende is en mensen langer thuis blijven wonen, als in financiële zin. In 'keukentafelgesprekken' wordt de zorg verdeeld tussen zorgverleners en mantelzorgers. Er is sociale druk om bij te dragen aan zorg. Tegelijk worden wettelijke regelingen en belastingschenkingsrecht daarbij niet aangepast, wat voor vreemde situaties zoals hierboven beschreven staat leidt. Ook cultureel gezien is er in de Nederlandse samenleving eerder de perceptie van 'een probleem' als kinderen voor hun ouders moeten zorgen dan van trots of een gewoonte. Waar je in de kroeg trots aan je vrienden vertelt dat je een nieuwe auto voor je dochter hebt gekocht, of hun studie betaalt, is het minder 'hip' om te vertellen dat je een nieuwe auto hebt gekocht voor je oude vader, of de zorgkosten van je moeder betaalt. 'Liefde' voor ouders wordt doorgaans meer besproken in de zin van mantelzorg en dagjes uit, dan dat het over geld mag gaan. In de praktijk volgt niet vaak boete of straf wanneer kinderen ouders financieel steunen, maar de dreiging zorgt toch voor een maatschappelijk taboe en geheimzinnigheid. In dit onderzoek was het opvallend dat kinderen van ouders met roots in Marokko of Turkije vaker een huis, auto of goederen in het land van herkomst van hun ouders regelen dan in Nederland en daar ook veel openlijker en met trots over spraken.

4. **Beleving en emoties**



Ouders, kinderen, armoede, zorg. Thema's die heftige gevoelens oproepen. Variërend van liefdevol, trots, fijn om te mogen helpen tot schaamte, zorgen over de toekomst, boosheid, frustratie, ruzie in de familie. Hoe de steun aan ouders wordt beleefd, hangt af van veel factoren. Overtuiging, cultuur, schaamte versus openheid, of je de zorg kunt delen met broers en zussen, relatie met de ouders, hoe de ouders met hun uitgaven omgaan, reactie van partner, of er nog veel andere mantelzorgtaken zijn.

Uit veel van de mij toegestuurde verhalen sprak grote liefde van kinderen voor hun ouders, vaak als antwoord op de liefdevolle opvoeding die zij hebben ervaren. Dat maakt de steun makkelijk, gul en graag gegeven. Kinderen van ouders met Turkse / Marokkaanse roots gebruiken in hun verhaal vaak woorden als 'eervol' en 'teken van respect'.

'Ik ervaar trots dan ik ze kan ondersteunen. Mijn ouders hebben hun best gedaan om mij op een fijne manier te laten opgroeien en

interesse getoond in mijn ontwikkeling. Nu zitten zij financieel klem. Ik ben blij dat ik ze kan ondersteunen. Ik ken mensen die ieder weekend naar hun dementerende ouders rijden. Uit liefde. Zo zie ik mijn ondersteuning ook. Omdat het kan.'

'Eerzaam en trots dat ik iets voor mijn ouders terug kan doen'.

'Mijn ouders koken soms voor mij en mijn kinderen. Daarvoor heb ik ze jarenlang €100 per maand betaald (wat meer was dan de kosten die ze maakten om af en toe voor ons te koken). Het voelde voor mij als onprettig als zij met hun pensioentje dat niet hoger wordt kosten voor mij en mijn kinderen gingen maken. Ik betaalde ze meer dan noodzakelijk om hen iets meer lucht in de maand te geven. Uit dankbaarheid voor wat ze allemaal ook voor mij doen en gedaan hebben en uit een soort plichtsbesef van dat je elkaar helpt.'

'Ik vind het iets wat je hoort te doen, zij zorgde eerst voor mij en nu help ik haar. Anderzijds helpt zij omdat ik fulltime werk en zelf alleenstaande moeder ben mij ook met sommige zaken als een keer ramen lappen, noodopvang voor de kids, schoonmaken etcetera.'

'Een andere emotie is dat ik me het ongemakkelijk vind dat wij het financieel zo breed hebben en zij niet. Haar familie was ook behoorlijk arm en de rest van haar leven is het ook geen vetpot gedaan. Dat is een groot contrast met onze situatie. Nooit gek gedaan, maar ruim in ons vel en sinds de erfenissen van mijn partner heel welgesteld. Mijn moeder helpen is voor ons dan ook vanzelfsprekend, maar voor haar niet. Ik zou liever nog meer delen met mijn trouwe moeder, die zo veel voor ons als kinderen heeft gedaan, en ook als oma.'

Redenen dat de steun soms ook niet als prettig wordt ervaren, maar meer als noodzakelijk iets, liggen vaak in onvoorspelbaar financieel gedrag van ouders, eerdere familieproblemen, schuldenproblematiek of mentale / sociale problemen van ouders, lastige familieverhoudingen en oude pijn uit de jeugd. Opvallend is de loyaliteit van kinderen om desondanks toch de steun te blijven bieden.

'Ik ervaar het wisselend; ik vind het prima omdat ik het meestal kan missen. Maar soms baal ik ervan als ze van haar eigen geld andere (in mijn ogen onnodige) uitgaven doet, zoals dure kleding. Dan begint het bij mij beetje te schuren. Omdat ik daar zelf zuinig op ben. Maar ik zeg er niks van'.

'De financiële situatie van mijn moeder gaat gepaard met psychiatrische problemen en verslaving. Ik ben vaak heel boos op haar. Ik weet eigenlijk niet of dat door de financiële situatie komt of door de rest. Maar ik heb ook medelijden en daarom blijf ik helpen'.

'Het voelt dubbel. Enerzijds help ik ze graag en vind ik het fijn dat het kan. Anderzijds laat het zien dat de rollen tussen moeder en kind omdraaien (mijn moeder is hertrouwd en ik help haar en mijn bonusvader). Dat is ergens best confronterend'.

'Voor mij komen alle emoties regelmatig en door elkaar naar boven. Allereerst vind ik het vreselijk dat het nodig is, maar ben ik blij dat ik het kan doen, dat ik in de gelegenheid ben om het te kunnen doen. Dat er een situatie is geweest waardoor dit nodig is, roept boosheid op. De afhankelijkheid van mijn moeder vind ik verdrietig. Soms wil ik oordelen over wat zij met 'mijn' geld doet, over het algemeen kan ik het gelukkig goed loslaten'.

'Ik ben dankbaar dat ik ze kan ondersteunen maar soms is het moeilijk omdat het verzoek te gemakkelijk komt en ik niet altijd zie dat er slimme financiële keuzes worden gemaakt. De wasmachine moet wel Miele zijn bijv., over een ander merk valt niet te praten.'

'De emotie is ontwikkeld met de jaren. In eerste instantie vooral veel onrust/onzekerheid/bezorgdheid omdat ze het zelf niet op orde konden houden. Daarna soms onprettig om als een lopende portemonnee te worden beschouwd, wat de mogelijkheid om 'me als kindje' te gedragen onmogelijk maakt. Nu inmiddels is het wat het is, en werkt het prima voor iedereen. Ik heb na jaren financiële ondersteuning mijn moeder een jaar of zes geleden onder curatele gezet bij mij (informeel), waardoor ze vast zakgeld krijgt en voor extra uitgaven een berichtje stuurt. Dit zorgde initieel voor veel onrust (moet altijd mijn telefoon in de gaten houden, zodat ze niet zonder geld bij de supermarkt staat), maar inmiddels voor financiële stabiliteit en geen onnodige boetes voor het te laat betalen van rekeningen.'

Er zijn tussen de respondenten kinderen die de steun echt als vrijwillige keuze ervaren en mensen die toch druk voelen en last hebben van de financiële steun die zij geven. Vaak gaat het dan niet eens om het geld, maar meer om de ervaren druk. Ze geven toch steun uit loyaliteit, omdat hun ouders anders op straat staan, of vanuit vraag van ouders of culturele of religieuze overtuiging of familietraditie.

'Mijn vader bedankt mij bij elk bezoek heel uitvoerig met de woorden "je bent een goede dochter". Ik heb aangegeven dat ik dat eigenlijk niet zo fijn vindt om dat steeds zo te doen. Het klinkt vriendelijk maar er zit ook iets in van "dit horen dochters te doen voor hun ouders". Ik had niet echt een keuze; mijn vader dreigde dakloos te worden. Het voelt toch als druk. Mijn vader blijft het toch doen. Daar hebben we wel eens ruzie over gehad'.

Van een hulpverlener die veel met Marokkaanse vrouwen werkt: 'Jij krijgt nu vast veel reacties van Marokkanen die gaan vertellen hoe fijn

en eervol het is om hun ouders te ondersteunen en een huis en auto in Marokko te kopen. Ik wil je graag anoniem (het is een taboe) ook vertellen dat ik hier met de ellende aan tafel zit. Mensen die de schoolreisjes van hun kinderen niet kunnen betalen door de dwang om bij te dragen aan het huis van hun ouders in Marokko. Met name vrouwen zijn de klos, de mannen duiken vaak.'

'Sinds een jaar heb ik de beslissing genomen om écht voor mezelf te kiezen en het financieel zorgdragen van mijn ouders los te laten, voornamelijk omdat het mij belemmerde in mijn leven en toekomst. Ik was vrij jong toen mijn vader zijn bedrijf verloor en failliet ging. Op het moment dat het zakelijk slecht ging was ik 12/13 jaar. Mijn vader heeft toen allerlei manieren gevonden om alles financieel rond te kunnen breien voor ons als gezin, dat besef ik mij nu heel goed. Door de situatie en alle bijkomende omstandigheden werd ik snel volwassen en wilde ik graag voor mezelf zorgen om mijn ouders niet tot last te zijn. Tijdens de middelbare school was het al de vraag of ik meekon met schoolreisje en ik voelde me dan ook snel schuldig. Toen ik eindelijk een bijbaantje mocht hebben, werkte ik veel om te kunnen sparen voor mijn eigen spulletjes en om mijn studie te kunnen betalen. In de tussentijd, hadden we namelijk ons huis verloren op de veiling en wilde ik niks liever dan het creëren van mijn eigen veilige haven. Tijdens mijn studie, deed mijn broer, die 6 jaar ouder is dan ik, al veel financieel voor ons als gezin. Bijv. een extra lening afsluiten voor het kunnen financieren van zijn Master (iets wat toen nog kon om extra bij te lenen), het extra beetje was om thuis rond te komen. Echter, is dit wel iets wat mijn vader gevraagd had om te doen en was het niet echt bepaald een vrije keuze.

Er zijn veel momenten geweest waarbij ik zag wat mijn vrienden konden doen, hoe ze hun volwassen leventje gingen plannen van uitgaan, daten, relatie, huis/boompje/beestje. De emoties waren wisselend; verdrietig, boosheid, willen loslaten tot aan mijn familie niet willen loslaten, mede omdat zij er ook voor mij zijn geweest. Nu was ik er voor hen. Het duurde alleen te lang en dat leidde zeker tot schaamte. Niemand heeft het ooit geweten en waarschijnlijk dacht de rest dat ik thuis fijn verzorgd werd door mijn ouders en ondertussen een dikke spaarrekening had opgebouwd. En dat leidde tot schaamte en verdriet.'

Bij sommige respondenten was er sprake van woede over de financiële situatie van ouderen in een rijk land als Nederland. Ook de praktische belemmeringen en belastingregels zijn soms frustrerend.

'Ik vind het fijn om te mogen doen, iets van 'mooi om iets terug te kunnen doen'. Tegelijkertijd wat boosheid in 2 opzichten; 1) belachelijk dat het nodig is in NL voor 2 mensen die hun hele leven hard hebben gewerkt en 2) belachelijk dat het fiscaal bijna onmogelijk is.'

Wat de antropologie hierover zegt:



Wees jezelf en pas je aan

We worden er mee in de wieg gegooid: het duivelse dilemma tussen 'pas je aan' en 'blijf jezelf'. Het leven is een dans tussen invoegen en je eigen identiteit ontwikkelen. Tussen individu en collectief. Tussen verwachtingen van je sociale groep en eigen verlangens. In elke sociale groep zijn er normen over wat hoort en wat normaal is. Culturele opvoeding begint al voor de geboorte en gaat levenslang door. Ook over financiën en familieverhoudingen zijn er normen en waarden. Die krijg je met de paplepel ingegoten. Vaak worden ze in de vorm van favoriete uitspaken aan de keukentafel gebezigd, soms staan ze 'op een tegeltje'. Normen en waarden over geld: geld is er om leuke dingen mee te doen, geld moet je sparen, geld krijg je door hard te werken, geld krijg je door handig met een uitkerende instantie om te gaan, rijke mensen zijn slecht, rijke mensen zijn harde werkers, etc., etc. En normen en waarden over hulp en solidariteit. Gaven jullie met kerst geld aan goede doelen en werd je betrokken bij die keuze, ondersteunden jullie een arm gezin, zorgden jouw ouders ook weer voor hun ouders, zegt je geloof iets over hulp aan armen of eren van je ouders? In de groei van kind naar volwassene omarm je sommige patronen, normen en waarden uit je jeugd en werp je andere van je af. Je doet dan aan culturele herordening en maakt op sommige thema's een nieuw gek en normaal. Vaak gebeurt dat als je in een andere sociale kring gaat verkeren en je bijvoorbeeld uit het werkmilieu van je ouders stapt, omdat je zelf gaat studeren. Bij de keuze om je ouders financieel te gaan ondersteunen is de vraag wezenlijk vanuit welke motivatie je dat doet. Omdat het hoort, het collectief belang, of vanuit individueel ervaren vrijheid. En soms is dat verschil niet eens zo duidelijk voelbaar. En maakt het misschien ook niet uit. Waar echter individuele behoeften en ontwikkeling niet stroken met culturele verwachtingen en druk, gaat het mis. Wat ook een versturende factor voor een goede weg hierin kan zijn, is als oude pijn en negatieve patronen van vroeger zich mengen met de financiële rolverdeling. Wanneer er bijvoorbeeld al vroeg sprake was van een rolomdraaien van ouder-kind rollen, kan die oude

pijn elke keer geactiveerd worden bij een financiële steunvraag. Eerlijkheid en rechtvaardigheid in de verdeling van de last tussen broers en zussen is ook een factor van belang.

5. Familieverhoudingen



In dit onderzoek heb ik verschillende vragen gesteld over familieverhoudingen en of die zijn veranderd door de financiële steun aan de ouders. Ik heb gekeken naar de relatie tussen ouders en kinderen, de verhouding tussen broers en zussen en de relatie tussen kinderen die hun ouders financieel steunen met de eigen partner.

De invloed van de financiële steun aan ouders wordt verschillend ervaren. Er is een groep kinderen en ouders die het wel lastig vinden en waar schaamte een rol speelt.

'Het ligt wel ingewikkeld. Ze zijn ontzettend blij dat ik dit doe, dat zeggen ze ook. Maar ze schamen zich ook. Dus we hebben het er niet veel over. Ik ben blij dat het beter met ze gaat sinds ik ze financieel ondersteun. Ze zijn meer ontspannen. Ik heb me meteen gerealiseerd dat ik geen enkel oordeel moet hebben over waaraan ze het geld besteden. Dat lukt en dat houdt het zuiver. Ik hou veel van m'n ouders.'

'Mijn vader is dol op nieuws en actualiteitenprogramma's. Hij is arm, zou het zonder mijn steun niet redden, maar heeft een abonnement op twee kranten. Terwijl hij tegenover een bibliotheek woont waar hij elke dag alle kranten gratis zou kunnen gaan lezen. Dat vind ik lastig. Tegelijkertijd weet ik dat ik me niet moet bemoeien met die keuze en kan ik ook wel inzien dat dat bijna zijn enige echte hobby is en daarmee belangrijk voor hem.'

'Ik gun mijn ouders echt een goed leven maar zou wel zeggen dat de relatie tussen mijn ouders en mij verslechterd is door deze financiële problemen. Met name het gemak waarover mijn vader denkt te kunnen beschikken over mijn geld, en het feit dat ze zo lang laatzinnig hebben

gedaan over mijn beroep en keuzes terwijl ze het zelf belabberd hebben geregeld en ik me al sinds jonge leeftijd weet te redden maken me soms echt kwaad. En dat wil ik niet dus is het gevolg dat ik gesprekken die hierover gaan afkap en dat ik sowieso minder met mijn ouders deel.'

De coping om dan met die ingewikkeldheid om te gaan is het er niet te veel over te hebben en vooral proberen om niet te oordelen over het uitgavepatroon van de ouders. Wat ook helpt is niet te vaak benaderukken dat je gul bent (door de kinderen) of uitvoerig bedanken (door de ouders).

'Nee we doen als of we dat weer vergeten. Geven is loslaten.'

'Voor mij is de relatie niet veranderd. We hebben het met een vaste afschrijving geregeld, waardoor het acute probleem werd opgelost en er ook verder (bijv. bij grote aankopen) niet over gesproken hoeft te worden'.

'We houden de financiële afhankelijkheid en de omgang met de kinderen of conflicten echt gescheiden. Het is niet zo dat we elkaar daarmee confronteren als we ergens ruzie over hebben ofzo. We verschillen regelmatig flink van mening, altijd al, en daar is niks aan veranderd.'

'Mijn moeder was in het begin erg verlegen met de situatie. Wilde alles verantwoorden. Ik heb haar aangegeven dat ik het fijn vind als ze leuke dingen kan doen, dat ze eruit gaat. Dat zij bepaalt wat ze met het geld doet. Als kind hebben zij voor mij gezorgd, had ik een onbezorgd leven, dat doe ik graag voor haar, zonder dat ik er iets voor laat liggen. Dat mijn moeder stiekem sigaretten koopt vind ik vreselijk (voor haar gezondheid), maar wel haar keus. Inmiddels kan ze soms ook zeggen als ik een opmerking maak: 'ik mag zelf beslissen'.'

Er zijn ook ouders en kinderen die een verdieping van hun band hebben ervaren en heel dankbaar zijn met de constructie en de zorg die daaruit spreekt.

'Onze relatie is verdiept. Mijn ouders zijn heel dankbaar en trots.'

'Ik heb een hele goede en warme band met mijn ouders, al sinds ik op de wereld gezet ben. Ik ervaar het als vanzelfsprekend dat ik mijn ouders help. Ik zou mijn leven voor ze geven. Ik vind het ook niet bijzonder dat ik het doe. Ik merk wel aan mijn ouders dat ze ontzettend dankbaar zijn en dat ze trots op me zijn.'

Broers en zus relaties worden beïnvloed door de financiële steun aan ouders. Er zijn families waar de steun aan de ouders door de kinderen als

een gezamenlijk project wordt opgepakt en ieder een aandeel heeft. De financiële steun wordt verdeeld, of het ene kind helpt meer met fysieke mantelzorg en de andere met geld. Er zijn ook gezinnen waar dat niet zo is en dat lijdt wel eens tot scheve gezichten tussen kinderen of ruzie.

'Ik heb een broer. We hebben het samen besproken en toen heeft hij besloten om niet mee te betalen. Hij heeft meer inkomen dan ik maar hij vindt het niet nodig. Hij heeft fel naar mijn ouders gereageerd op hun financiële situatie.'

'Ja mijn zussen helpen ook mee. Mijn broertjes doen dat minder. Zij voelen de verantwoordelijkheid minder denk ik.'

'Binnen de Marokkaanse gemeenschap zijn het toch vaker de vrouwen die hun ouders helpen. Ik vind dat heel erg oneerlijk. Mijn broers willen er niet over praten. Het wrange is dat zij ook nog eens een groter erfdeel ooit krijgen van het huis in Marokko terwijl ik en mijn zussen het eigenlijk hebben opgebouwd.'

'Mijn oudere zus en jongere broer wonen nog in het dorp van mijn ouders, dus zij helpen meer 'in natura'; huis schoonmaken, taxi spelen etc. Zij hebben het ook niet heel erg breed en ik ben de 'rijke stinkerd', dus daar hebben we het maar niet over.'

'Ik kan de zorg niet delen en help ook mijn broer soms.'

'Mijn zus geeft hetzelfde bedrag eens per jaar aan hem.'

'Ik deel de zorg niet. Mijn broer woont in het buitenland en heeft regelmatig financiële problemen, dat mijn moeder dan weer bij hem bijspringt dat vind ik af en toe wel lastig.'

Of kinderen het wel of niet prettig vinden om hun ouders financieel te ondersteunen, hangt ook af van de support vanuit het eigen gezin en de partner. Als die support er is, worden er minder problemen ervaren dan wanneer de partner er eigenlijk problemen mee heeft.

'Wij geven een vast bedrag per maand samen. Maar ik stop mijn moeder regelmatig iets extra's toe. Dan koop ik voor mezelf gewoon een broek minder als ik ga winkelen. Of ik neem haar mee uit winkelen en betaal dan. Dat vertel ik niet tegen mijn partner. Hij vindt het wel genoeg zo, ook omdat mijn moeder best luxe wensen heeft.'

'Ze vindt het prima en zou het zelf ook gedaan hebben bij haar ouders, mocht dat nodig zijn geweest.'

'De financiële steun vindt mijn partner prima, maar de emotionele uitbarstingen van mijn moeder leveren regelmatig spanning tussen ons op'.

Wat de antropologie hierover zegt:



Broederbanden, verwantschap en gender

Het begrip 'kinship' - 'verwantschap' heb ik in een voorgaande paragraaf al besproken. Verwantschap en de mate waarin dat als belangrijk wordt ervaren spelen een rol in de beleving van de financiële steun. In de antropologie worden drie soorten verwantschap onderscheiden:

consanguineal, affinal en social. Consanguineal gaat over ouders en kinderen, je biologische afstamming. Affinal gaat over de aangetrouwde relaties en verhouding tot de schoonfamilie. Social gaat over zelf gedefinieerde verwantengroepen. Een groep vrienden kan voelen als je familie; in de lhbtqi+ gemeenschap wordt bijvoorbeeld vaak gesproken over 'de roze familie' als vervanging voor de eigen biologische familie door uitstoting. Of de oppas van de kinderen kan voelen als een tante. Elk individu en elk gezin kent een andere waarde toe aan de drie verwantschapssystemen. Als je het gevoel hebt dat de biologische familie het hoogste goed is en de band tussen ouders en kinderen de belangrijkste die er is, dan is het vanzelfsprekender om elkaar (financieel) te steunen. Als je de band met je ouders of broers en zussen door welke omstandigheid dan ook hebt verbroken of op een laag pitje hebt gezet, zal je sociale verwantschapssysteem misschien belangrijker zijn en geef je liever tijd en geld uit aan vrienden dan aan je gezin van herkomst. Als de liefdesband met jouw partner je allerhoogste goed is en daar je loyaliteit ligt, zal je de goedkeuring voor het ondersteunen van je ouders belangrijker vinden dan als je eigenlijk vindt: 'leuk zo'n partner, maar die komt nooit tussen mij en mijn moeder'. De ervaring van en rangordening in verwantschapssysteem wordt bepaald door culturele factoren en door eigen individuele patronen en keuzes. Des te meer keuzevrijheid in partner- en vriendenkeuze, des te belangrijk zijn het affinal en social verwantschapssysteem. In samenlevingen waar uithuwelijking de gewoonte is, wordt eigenlijk altijd het consanguineal verwantschapssysteem bovenaan gezet. In de westerse samenleving wordt ook door individuele levenservaring, emotie en trauma vaak bepaald welk verwantschapssysteem de boventoon voert.

Broer-zus relaties en eerlijke verdeling van zorg zijn een aandachtspunt in de familieverhoudingen als er financiële steun aan ouders wordt gegeven. Frustratie gaat hier vaak over. Daarbij speelt gender een rol. Zijn het 'de zussen' of 'de broers' of beide genders die hun steentje bijdragen? Als er duidelijk alleen hulp vanuit broers of zussen komt, gaat genderongelijkheid en culturele achterstallig van vrouwen soms mee resoneren in de emotie.

6. Motivatie, cultuur, geloof



Liefde, zorgzaamheid, opvoeding, plichtsgevoel, normbesef, cultuur, levensovertuiging, geloof, rol als kind van migranten, sociale druk, trots... Er zijn veel redenen en overtuigingen van kinderen om hun ouders financieel te ondersteunen. Sommige motiverende redenen voelen prettig aan, andere niet. Slechts zelden voert er één motief de boventoon, vaker is dat een combinatie. Opvallend is, dat kinderen met een positief geformuleerde motivatie en kinderen bij wie het in de cultuur of geloofsgemeenschap 'normaal' is dat kinderen hun ouders financieel steunen, er minder emotionele worsteling en schaamte bestaat, dan bij kinderen die handelen uit plichtsgevoel of sociale druk. Het verlenen van steun wordt vaker gedeeld als gespreksonderwerp met vrienden als de motivatie positief is, of cultureel is ingebed. Er is er vaker een taboe als de steun als een verplichting aanvoelt.

'Mijn steun komt niet voort uit religie. Wel uit het gevoel dat ik het redelijk goed heb, en vindt dat ik het niet kan maken dat mijn moeder het niet redt. Mijn basis relatie met haar is trouwens niet heel goed. Dus het is niet uit die super relatie dat ik het doe. En ik doe het ook niet om aardig gevonden te worden door haar.'

'Ja geloof speelt een rol. Vanuit de islam hebben we geleerd om altijd goed te zijn voor anderen en extra voor je ouders. Zij hebben ons de kans gegeven om in Nederland een goede toekomst te bouwen.'

'Mijn geloof is nooit de oorzaak, maar wel de hoofdzaak in mijn en hun leven. Heb je naaste lief als jezelf en God boven alles is onze basis.'

'Ik handel uit levensovertuiging en culturele perceptie. Overlijdt er iemand in de familie. Dan rouwen we samen en eten en drinken we samen. En: we dragen gezamenlijk de kosten voor de uitvaart. Financiële hulp is er vanuit ons gezin ook altijd geweest voor anderen in de familie. Ik ervaar het dus als iets heel normaal en als 100% vrije keuze.'

'Het is een vrije keuze, maar de norm die ik van huis uit meekreeg is wel dat je een ander helpt als die dat nodig heeft.'

'Het voelt niet als een vrije keuze, het is nodig. Ik denk dan uit levensovertuiging.'

'Het komt niet voort uit religie maar meer uit: een goed voorbeeld doet goed volgen. Ook mijn ouders keken altijd om naar mensen die het moeilijk hadden. Niet financieel maar wel met het koken van maaltijden, doen van de tuin, naaien en herstellen van kleding. Ze lieten nooit iemand in de kou staan. Wij zijn wel opgevoed met de leus: wie goed doet, goed ontmoet.'

'Bij ons moet het niet, hoewel het in de Chinese cultuur heel normaal is. Mijn vader was 10 toen hij naar Nederland kwam en heeft ons weinig opgelegd vanuit de cultuur. Hij vindt het wel heel fijn als je het wel doet. Zelf vind ik het iets moois om te kunnen geven zonder terug te verwachten en hoop ik mijn dochter ook mee te geven om met liefde te geven'.

Wat de antropologie hierover zegt:



Cultuur ordent

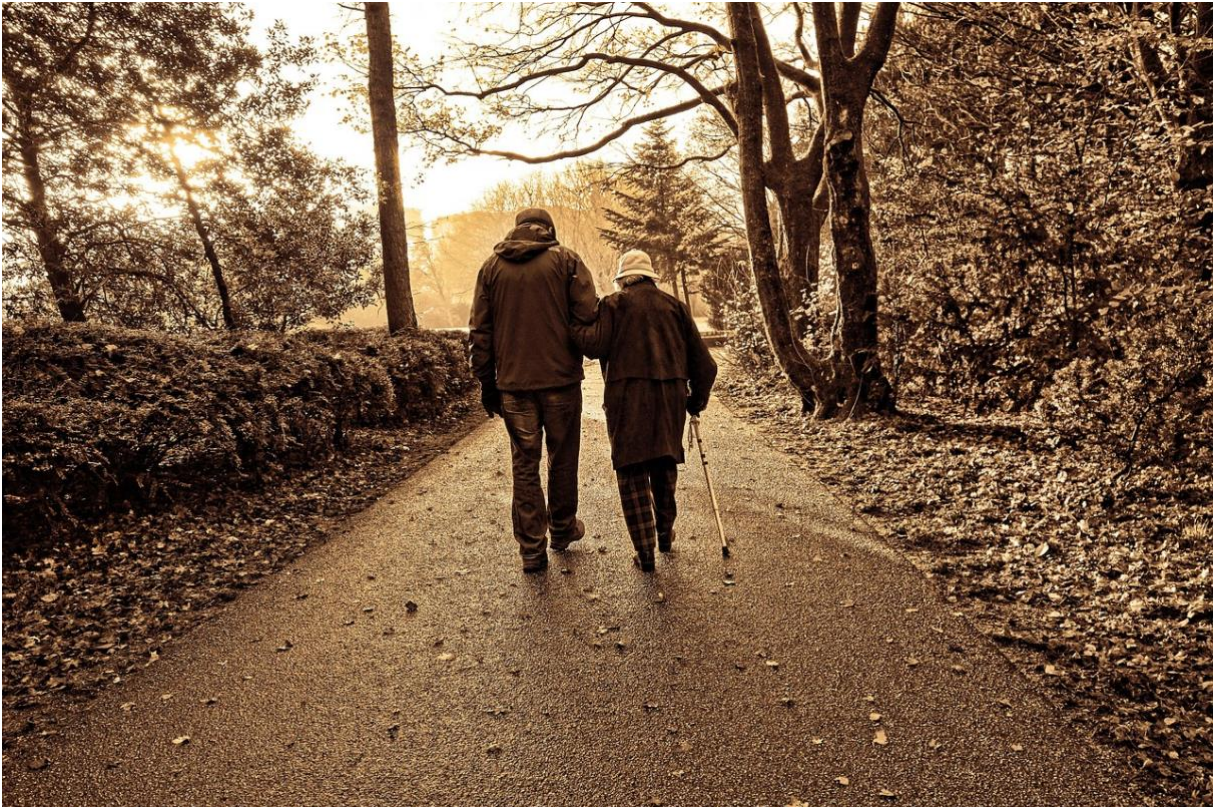
Cultuur is 'het ding' tussen mensen dat ons leven richting geeft. De onzichtbare spinnenwebben, lijntjes, relaties die samen een patroon van betekenisgeving vormen. Cultuur ordent onze chaotische wereld. Zonder cultuur zouden we duizenden beslissingen per dag moeten overdenken. Door cultuur en onze ingesleten patronen weten we hoe we ons met elkaar gedragen, waar we op vertrouwen, waar we in geloven. Cultuur ontstaat in interactie, dialoog en besluitvorming tussen de leden van een tribe of een verwante groep. Steeds als de omstandigheden veranderen, is er onderhandeling over 'wat is normaal', 'hoe doen wij de dingen hier', 'wat is belangrijk', 'wat is onze totem'. Dat spel van onderhandeling en besluitvorming is onderhevig aan macht. Niet alle leden van de groep hebben immers een even grote stem of kunnen die evengoed laten horen. Elke groep vormt unieke sets van antwoorden op de existentiële vragen van

externe aanpassing en interne afstemming. Daardoor verschillen culturen onderling in wat ze normaal vinden of wat ze als correct gedrag zien.

Cultuur geeft daarmee ook richting aan dagelijks leven van individuen, families en gezinnen. Het bepaalt wat een goede omgang is tussen ouders en kinderen. In verschillende culturen kan dan ook een verschillende norm of waarde gelden over wat eervol is, wat lief is, wat je hoort te doen als kind, wat je als ouder wel of niet mag verwachten. Het voelt prettig en verankerd als de financiële steun die jij geeft aan je ouders, gangbaar is in jouw sociale subgroep. Als je de enige bent in een omgeving waar de mores eigenlijk is dat ouders financieel voor zichzelf moeten zorgen, heb je het waarschijnlijk moeilijker.

Religie is een soort super-cultuur. Wanneer cultuur tekortschiet, bij buitengewone vragen over leven, dood, ziekte, gezondheid, God, relaties, rampen, tegenslag, armoede, geeft religie soms antwoorden daar waar de reguliere culturele normen tekortschieten. Als je mensen hoort zeggen: Insha'allah, IJs en weder dienende, Zijn wil geschiedde, Het is wat het is, Dat is Karma, dan is dat vaak om het onverklaarbare te verklaren en te kunnen verdragen. Religieuze duiding en zegen over het verlenen van financiële steun aan armen of je ouders, helpt om dat met goede zin te doen. De reciprociteit is daarmee ook geregeld op een meer spiritueel niveau. Misschien kost het je in dit leven moeite om elke maand geld opzij te leggen voor je ouders, maar zal je er in het hiernamaals of in een volgend leven voor beloond worden.

7. Openheid en schaamte



De aanleiding voor dit onderzoek is een persoonlijke. Ook ik steun mijn ouders financieel. En ik merkte dat ik mij daar best wel eenzaam in voelde en mij afvroeg of er meer volwassen kinderen dit deden en zo ja hoe dan in praktische zin en met welke gevoelens en emoties dit gepaard ging. Mijn vrienden keken vooral zorgelijk als ik het over de steun had en vaak kreeg ik te horen 'dat ik het wel een beetje moet begrenzen'. Als zij spreken over erfenissen en zorginkoop door hun ouders in een riant financiële positie, is dat wel eens pijnlijk. Zelf had ik meer behoefte te spreken over hoogte van het steunbedrag, handige tips, wanneer wel en wanneer niet extra bijsprongen, belastingregels, etc. in plaats van over de begrenzende kant. Op mijn oproep naar ervaringsverhalen kreeg ik heel veel reacties en grappig genoeg ook van mensen in mijn directe omgeving, waarbij wij dat dus niet wisten van elkaar. Dat leidde tot mooie gesprekken én tot de constatering hoe jammer het is dat er niet makkelijk over gesproken was. Interessant vond ik de ontdekking dat in sommige subculturen, bijvoorbeeld in migrantengezinnen, er veel meer openheid is onder vrienden en familie en er met trots gesproken wordt over de financiële steun. Ik was dan ook benieuwd naar de vraag of de financiële steun een taboe is, of dat er openheid is over dit thema.

Bij de respondenten zijn er een heleboel mensen die er niet zo veel over praten, buiten de directe gezins- of familiekring. Soms uit schaamte, of om de ouders te beschermen die zich schamen, soms uit angst voor een uitkerende instantie of de Belastingdienst. Opvallend was hoe veel respondenten mij echt om anonieme verwerking van hun gegevens vroegen, uit angst voor problemen bij openbaarheid. Op de vraag: 'vertel je het tegen buitenstaanders?', kwamen o.a. de volgende antwoorden:

'Mijn man en mijn eigen kinderen weten ervan. Verder niemand. En dat is ook niet nodig. Mijn man vindt het net zo vanzelfsprekend; mijn kinderen zijn trots op mij dat ik dit doe maar gunnen mij ook extra's die nu niet meer mogelijk zijn.'

'Nee, laat je linkerhand niet weten wat je rechterhand doet.'

'Nee. Dat zou ik nooit doen. Niet nodig dat mensen dat. Met name mijn vader heeft veel trots. Ik wil hen vooral niet in verlegenheid brengen. Het is niet iets waar ik zelf ook trots op ben of zo en schaam me er ook niet voor, maar ben bang dat mijn ouders zich er wel voor zouden schamen als mensen dit zouden weten. Zij zijn niet per se in grote rijkdom (moeder ook niet heel arm, vader had minder kansen) of met veel kansen opgegroeid. Het was en is voor hen denk ik heel eervol dat ze (mede door studiefinanciering) hun dochters hebben kunnen laten studeren. Ze zijn heel trots op ons en wilden en willen vooral goed voor ons zorgen (dat doen ze ook). Dat is een grote waarde in hun leven; als ouders moet je er zijn voor je kinderen.'

'Nee, jij bent volgens mij de eerste 'buitenstaander' die ik het vertel.'

'Mijn vriendinnen reageren heel begripvol, maar ik merk dat het toch moeilijk is voor ze om zich in te leven hoe dat is. Ze hebben geen idee van de fiscale beperkingen bijvoorbeeld. Ze vinden het vooral treurig voor mij en mijn moeder.'

'Een vriendin weet ervan, maar we hangen het niet aan de grote klok.'

'Soms vertel ik het, als het gesprek erop komt. Over het algemeen zijn mensen geschokt omdat ze het niet wisten en dat het nodig is.'

'Met enkele goede vrienden bespreek ik het wel en die reageren positief en ook wel verbaasd dat het nodig is en dat er fiscaal zo weinig ruimte is.'

'Ik hang het niet aan de grote klok omdat dat mogelijk consequenties voor mijn moeder zou kunnen hebben.'

'Met de buitenwereld praten wij er eigenlijk nooit over; zeker niet omdat we ons schamen maar het hoeft ook geen heldendaad te worden of

zo. Voor ons is het vanzelfsprekend, gewoon normaal. Mijn moeder vertelt het wel tegen vriendinnen omdat ze trots op ons is.'

'Het delen met de buitenwereld dat deden we niet en niemand in de familie/vriendenkring was dan ook van op de hoogte van onze situatie. Toen ik uiteindelijk de moed had om het wel te vertellen tegen mijn partner in een zeer prille relatie kreeg ik als reactie dat het een ongezonde situatie is en het zo niet hoort te zijn.'

'Mijn ouders schamen zich dat het zo ver is gekomen. Ze vertellen het aan niemand. Dus echt mijn naam nergens vermelden! Dan komen ze juist in de problemen.'

'De reden dat het nooit naar buiten is gecommuniceerd door mijn ouders zelf, zelfs nu nog niet, heeft alleen maar met schaamte te maken. Hoe het voor de rest voelt durf ik eigenlijk niet zo goed te zeggen. De vraag aan mijn ouders hoe het is om financieel afhankelijk te zijn van ons? Deze vraag heb ik eigenlijk nog nooit gesteld. Misschien is de tijd nu rijp om het ze te vragen.'

Opvallend is de grotere openheid onder mensen met een migratie- of bi-culturele achtergrond over dit thema. Grappig is dat ook kinderen met een mono-culturele Nederlandse achtergrond het vaak fijn vinden om hun ervaringen uit te wisselen met bi-culturele vrienden, omdat ze in 'eigen' subculturele kring weinig support ervaren.

'Ik vertel het aan sommige mensen en alleen als dat relevant is. Ik merk dat sommige mensen dan een beetje stilvallen. Mensen met een bi-culturele achtergrond snappen het vaak meteen omdat zij ook financieel bijdragen.'

'Nee. Ik praat überhaupt niet veel meer over financiën. Uitzondering: Mijn beste vriendin met Spaanse roots heeft dezelfde wederkerigheid in haar familie. En: we kennen beide dezelfde financiële struggle. Dus wij praten wel over geld.'

'In gesprek met vrienden kan het ter sprake komen, dan gaat het over hoe we onze ouders kunnen helpen, ze bij kunnen staan materieel en immaterieel door ze te helpen bij bijvoorbeeld hun administratie of door voor ze te koken etc. Het is geen standaard onderwerp van gesprek, maar we kunnen het gewoon erover hebben.'

'Wij zien het als een eer om onze ouders te helpen. Het is onderdeel van onze religie en identiteit en cultuur. Bij grote familiebijeenkomsten bieden we een beetje tegen elkaar op, wie de mooiste spullen voor de ouders heeft gekocht. Soms is dat wel zielig voor de mensen die dat

niet hebben kunnen doe. Ook onze ouders doen wel een wedstrijdje in de moskee, wie de beste kinderen heeft'.

Wat de antropologie hierover zegt:



Taboe's

Waar je een pleidooi kunt houden voor 'alles moet op tafel komen', zijn er veel, heel veel culturele constructen die gaan over taboes. Ieder volk, organisatie of team heeft zo zijn of haar eigen variant. Een taboe is iets dat wordt beschouwd als ongepast om te gebruiken, te doen of over te spreken. Het woord taboe is afkomstig uit het Tongaans van Polynesië (tapu

of tabu), waar het stond voor een religieus verbod op bepaalde plaatsen, voorwerpen, personen of acties. Het schenden van een taboe in een bepaalde cultuur kan leiden tot reputatieschade, sociale uitsluiting of andere vormen van straf. Soms kan het schenden van een taboe leiden tot rechterlijke vervolging. Het eerste gebruik van het woord taboo/taboe in de betekenis van 'niet toegestaan' dateert van voor 1777 toen de Engelse ontdekkingsreiziger James Cook een plaats bezocht die hij The Friendly Islands (de vriendelijke eilanden) noemde (nu Tonga). Hij beschrijft in een van zijn reisverslagen dat de bewoners hem vertelden dat ze niet mochten gaan zitten om te eten, omdat dit volgens hen "taboe" was: "When anything is forbidden to be eaten, or made use of, they say that it is a taboo."

In elke cultuur, elke groep, kennen mensen wel taboes. Taboes hebben een functie. Ze zijn niet zelden functioneel of waren dat. Zo kennen we taboes rondom het bereiden van eten (Halal of Kosher, of een verbod op het eten van mensenvlees) of taboes die gaan over gezagsrelaties of het aangaan van intieme relaties. Een voorbeeld van een taboe is dat we vinden dat onderwijzers en leerlingen geen relaties met elkaar moeten onderhouden. Of dat je niet zomaar de directiekamer binnen mag lopen. Er zijn ook taboes rondom armoede en afhankelijkheid. Daarmee heb je te maken als je je ouders financieel ondersteunt. In een cultuur waarin 'je kunt alles worden als je je best maar doet' is het taboe op armoede en ouders die ondersteuning nodig hebben groter dan in een cultuur waarin geldt dat niet mensen, maar God of Allah het levenslot bepalen. Daar is armoede minder een schuld kwestie en daarom minder taboe. Helpen wordt dan als iets positiefs gezien in omgaan met het levenslot of de wil van God.

Taboes helpen om sociale relaties vorm te geven. Ze zijn een sterk middel in cultuurvorming. In het spectrum 'wees jezelf en pas je aan' zijn taboes de tools om tegen individuen in een groep te zeggen 'pas je aan'. Het is steeds aan leden van een sociale groep of in dit geval van een familie, om te bepalen of taboes oude disfunctionele rituelen zijn of een functie hebben en daarom maar beter gerespecteerd kunnen worden. Op zoek gaan naar taboes is doordringen tot de kern van cultuur. Daarna komt de vraag; koesteren we dit

taboe of is het tijd om ruimte te maken voor nieuwe betekenisgeving en zou het fijn zijn als er openheid is om te spreken over bijvoorbeeld armoede of financiële steun.

8. Conclusies en aanbevelingen



Uit persoonlijke interesse, door het zien van toenemende maatschappelijke armoede en in een poging om een taboeonderwerp bespreekbaar te maken, heb ik op kleine schaal een inventariserend onderzoek gedaan naar volwassen kinderen die hun ouders financieel ondersteunen. In dit artikel heb ik verslag gedaan van de resultaten, die ondersteund met ervaringsverhalen, microstories, en voorzien van antropologische duiding vanuit verschillende thema's.

Conclusies

Ik zie de volgende grote lijnen in de resultaten:

Aard en omvang van de ondersteuning

De aard en omvang waarin kinderen ouders financieel ondersteunen is verschillend. De hoogte van het bedrag van de financiële ondersteuning verschilt erg. Van een krantenabonnement en vakantie, tot duizenden euro's per maand of de aanschaf van een huis. De steun begint vaak bij een verandering in woonsituatie, overlijden van een van de ouders, of door een plotselinge ontdekking van de armoede van de ouders. Sommige kinderen ondersteunen hun ouders allang, vanaf het moment dat ze zelf geld zijn gaan verdienen. Vaak is het zo, dat als de steun eenmaal wordt ingezet, dat ook zo blijft en niet meer stopgezet wordt. Voor sommige kinderen is de financiële steun moeilijk op te brengen, ook veel kinderen kunnen het maandelijkse bedrag goed missen.

Praktische belemmeringen

Angst voor consequenties vanuit uitkerende instanties of de Belastingdienst zijn allesbepalend als het om dit thema gaat. De reden om niet te spreken met familie en vrienden over de financiële steun, is dat kinderen en ouders bang zijn dat dat negatieve gevolgen heeft. Die geheimhouding heeft meer isolatie en schaamte tot gevolg. Veel kinderen zijn verbolgen over het lage bedrag dat ze jaarlijks aan ouders mogen schenken. Ze vinden het bizar dat ze eigenlijk de samenleving helpen en ouders uit de bijstand houden of zorgen dat ze niet op straat komen te staan, maar dat dat dan eigenlijk niet mag. Ook is er soms verdriet om het feit dat in een rijk land als Nederland ouderen niet kunnen rondkomen van een pensioen of AOW-uitkering. Sommige regels en belastingjurisprudentie is onduidelijk. Zoals de vraag of je nu wel of niet een huis mag kopen en je ouders daarin mag laten wonen. Kinderen zijn creatief in het omgaan met de praktische belemmeringen. Er wordt veel hulp verstrekt in de vorm van het aanschaffen van eten, elektrische apparaten of kleding. Geld wordt dikwijls contant gegeven. Soms worden spullen in het land van herkomst gekocht, of wordt daar meebetaald aan een huis.

Beleving en emoties

Als er sprake is van financiële steun aan ouders door hun kinderen brengt dat veel emoties met zich mee. Of dat negatieve of positieve emoties zijn hangt van een aantal factoren af. Dikwijls wordt er een diepere band, trots en liefde in het geven en krijgen ervaren. Kinderen zijn blij dit te kunnen doen. Er zijn ook ouders en kinderen met negatieve emoties. Schaamte van de ouders, druk en verplichtingsgevoel van kinderen, boosheid over de situatie. Als er ook andere problemen spelen tussen ouders en kinderen, oude pijn, verslavingsproblematiek, onverantwoord bestedingsgedrag, psychiatrische problematiek, dan wordt de financiële steun als meer belastend ervaren.

Familieverhoudingen

Familieverhoudingen kunnen beïnvloed worden door de financiële steun. Soms worden verwantschapsbanden verdiept. De steun is een teken dat je elkaar helpt als familie. In sommige culturen wordt dit ook actief benoemd, wat bijdraagt aan die bewustwording. Familieverhoudingen kunnen ook onder druk komen te staan. Een belangrijk onderwerp is de relatie met broers en zussen. Waar de steun gedeeld kan worden, zowel de financiële component als andere vormen van mantelzorg, zijn er minder spanningen, dan als slechts een broer of zus de zorg draagt of bijvoorbeeld de vrouwen wel en de mannen niet. Wat ook belangrijk is, is het gevoel van support van de eigen partner van degene die het geld geeft. Als die daarachter staat, wordt de steun als positiever ervaren.

Motivatie, cultuur, geloof

Er zijn veel redenen en overtuigingen van kinderen om hun ouders financieel te ondersteunen. Sommige motiverende redenen voelen prettig aan, andere niet. Slechts zelden voert er één motief de boventoon, vaker is dat een combinatie. Opvallend is, dat kinderen met een positief geformuleerde motivatie en kinderen bij wie het in de cultuur of geloofsgemeenschap

'normaal' is dat kinderen hun ouders financieel steunen, er minder emotionele worsteling en schaamte bestaat, dan bij kinderen die handelen uit plichtsgevoel of sociale druk. Het verlenen van steun wordt vaker gedeeld als gespreksonderwerp met vrienden als de motivatie positief is, of cultureel is ingebed. Er is er vaker een taboe als de steun als een verplichting aanvoelt. Opvallend is de grotere openheid onder mensen met een migratie- of bi-culturele achtergrond over dit thema. Grappig is dat ook kinderen met een mono-culturele Nederlandse achtergrond het vaak fijn vinden om hun ervaringen uit te wisselen met bi-culturele vrienden, omdat ze in 'eigen' subculturele kring weinig support ervaren.

Openheid en schaamte

Bij de respondenten zijn er een heleboel mensen die er niet zo veel over praten, buiten de directe gezins- of familiekring. Soms uit schaamte, of om de ouders te beschermen die zich schamen, soms uit angst voor een uitkerende instantie of de Belastingdienst. Als mensen uit een cultuur komen waarin armoede minder een taboe is, of waar het geven van financiële steun als religieuze plicht of morele deugd wordt gezien is er meer openheid en minder stress rondom de afhankelijkheidsrelatie.

Aanbevelingen

Er wordt niet veel over gesproken, maar het gebeurt wel veel. Kinderen die hun ouders financieel ondersteunen. Op grond van dit kleinschalige onderzoek beveel ik het volgende aan.

Grootschalig onderzoek

Het verlenen van financiële steun aan ouders door hun kinderen is een onderwerp waarover niet veel gesproken wordt, terwijl het wel veel gebeurt. Dit onderzoek was kleinschalig en kwalitatief. Om zicht te krijgen op aard en omvang en de ervaren problemen en belemmeringen én de kansen in een samenleving waar armoede onder ouderen steeds prangender wordt, zou een grootschalig onderzoek interessant zijn.

Praktische belemmeringen

Als samenleving zou je de steun die ouders zelf genereren kunnen omarmen. Er wordt immers vaak gezegd dat mantelzorg een belangrijk onderdeel is van ouderenzorg in Nederland. Fysieke mantelzorg wordt aangemoedigd. Het is in dat licht heel raar en inconsequent dat financiële zorg wordt 'afgestraft' zoals veel steunverleners dat ervaren door wetgeving, uitkeringsregels en belastingregels. Ik pleit dan ook voor een vergaande verruiming van het recht om te schenken aan ouders. Het is eigenlijk raar en cultureel achterhaald dat ouders meer aan hun kinderen mogen schenken dan andersom. Ook zou net als aan een keukentafel gericht op fysieke mantelzorg, er met gemeente en zorginstanties een gesprek kunnen worden gevoerd over financiële zorg. Bijvoorbeeld om te voorkomen dat ouders uit hun huurhuis worden gezet en dakloos worden. Er zouden meer olifantenpaadjes toegestaan en geformaliseerd kunnen worden. Ouders willen het, kinderen willen het, maar

wetgeving belemmert. In een tijd van toenemende armoede, iets om politieke vaart achter te zetten.

Openheid geven

Een lastige aanbeveling. Veel respondenten lopen eenzaam rond met een 'geheim' dat ze ouders financieel steunen. Daar hebben zij goede redenen voor, zoals hierboven aangegeven. Daarnaast speelt schaamte en het willen beschermen van de reputatie van ouders een rol. Het zou fijn zijn als er meer plekken zijn, waar over dit onderwerp gesproken kan worden. In sociaal maatschappelijke dienstverlening, in media en 'gewoon' met collega's en vrienden. Er is wat te leren van gezinnen met een migratieachtergrond of bi-culturele cultuur. Daar wordt zowel de emotionele last of de trots veel meer gevierd met vrienden, worden er praktische tips uitgewisseld en is er daardoor veel minder sprake van taboe en het gevoel er alleen voor te staan. Het alleen dragen van de financiële last zonder daarover te kunnen praten, wordt soms echt als zwaar ervaren, zeker als de familieverhoudingen niet optimaal zijn. Ik kan dan ook alleen maar aanbevelen: praat erover in je intieme vriendenkring, hoewel ik de angst en belemmeringen begrijp.

9. Bijlage: vragenlijst



Het onderzoek is laagdrempelig uitgezet binnen mijn netwerk, met name via sociale media aan de hand van de volgende vragenlijst:

Ik zou graag willen weten (je hoeft niet alle vragen te beantwoorden en je mag aanvullen):

- Ervaar je het als prettig / onprettig / schaamtevol / eerzaam,... om je ouder(s) te ondersteunen? Ervaar je emoties als trots, boosheid, verdriet,...
- Hoe lang doe je dat al of is het recent nu door economische achteruitgang?
- Hoe bepaal je de hoogte van je ondersteuningsbedrag? Vast of wisselend?
- Wat doe je als er extra geld nodig is voor kapotte wasmachine etc?
- Is jullie relatie veranderd sinds de financiële afhankelijkheid? Juist verdiept of afstandelijker? Hoe ga je om met conflict?
- Deel je de financiële zorg met broers / zussen?

- Speelt cultuur, geloof of levensovertuiging een rol in je support? Heb je het gevoel dat je vanuit cultuur / levensovertuiging / geloof / traditie je ouders móet helpen of voelt het als vrije keuze?
- Tegen welke praktische zaken loop je op, zoals interferentie met uitkeringen, belasting, woning, instanties, etc.
- Vertel je tegen buitenstaanders / vrienden over de hulp aan je ouders? Hoe reageren die daar op?
- Als je een partner hebt... Hoe vindt die het dat je je ouders ondersteunt? Geeft het weleens onenigheid?
- Speelt schaamte een rol bij jou en / of je ouders?
- Voor ouders: hoe is het om financieel afhankelijk te zijn van je kind?

Dank je hartelijk! Via dit medium, Linked In en twitter houd ik je op de hoogte als het artikel klaar is. Wil je daarvan een seintje, vermeld dit dan even in je mail.